

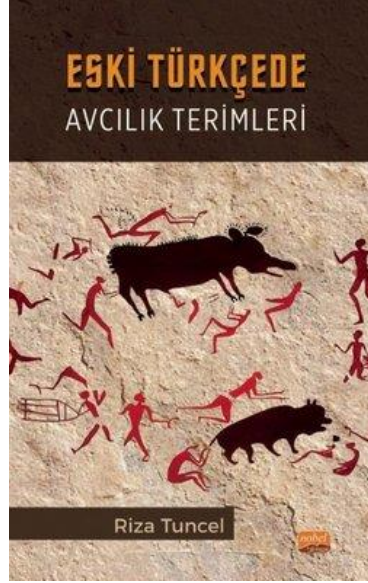
Bitig Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Güz 2024/ 2: 129-132.

Rıza Tuncel (2023), *Eski Türkçede Avcılık Terimleri*, Nobel Bilimsel Eserler, Ankara, 361 s.

Cemre MURÇAK*

Rıza Tuncel tarafından yazılan *Eski Türkçede Avcılık Terimleri* adlı eser, Eski Türklerde avcılık faaliyetinin dil merkezli incelemesini oluşturmaktadır. Eser, Hacettepe Üniversitesi'nde Prof. Dr. Emine Yılmaz'ın danışmanlığında hazırlanan *Eski Türkçede Avcılık Terimleri* adlı doktora tezine dayanmaktadır. Çalışma, üç ana başlıktan meydana gelir. “Giriş” (s. 1-8), “Eski Türklerde Avcılık” (s. 13-36), “Eski Türkçede Avcılık Terimleri” (s. 37-335) başlıkları altında inceleme yapılmıştır.

Eski Türkçe dönemi, Türk dilinin yazıya aktarıldığı Köktürkçe, Uygurca ve Karahanlı Türkçesi dönemlerini kapsamaktadır. Ele alınan eserde, Eski Türkçe dönemine ait yazılı kaynaklarda avcılık terimleri incelenmiştir. Bu eser dışında av ve avcılık ile ilgili literatür taraması yapıldığında kitap, tez ve makaleler tespit edilmiştir. Makale çalışmalarını řu şekilde sıralayabiliriz: Rıza Tuncel (2023) *Eski Türk Avcılığının İnançsal ve Ritüelistik Boyutları*, Rumeysa Soba (2023) *Dede Korkut Hikâyeleri'nde Avcılık ile ilgili Kelimelerin Tasnifi*, Güler Yarcı (2009) *Osmanlıda Avcılık Yasaları*, Hatice şirin User (2007) *Runik Harfli Türk Yazıtlarında Av*, Emre Kumdakçı (2023) *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'ne Göre İstanbul'da Avcılık*. Av ve

* Doktora Öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Türkiye). E-posta: cemremurcak@gmail.com/ ORCID ID: 0000-0003-4832-7769.

avcılık terimleri üzerine yazılan tezleri ise şu şekilde sıralayabiliriz: Gökhan Türk (2024) Geçmişten Günümüze Av ve Avcılık (Doktora Tezi), Rıza Tuncel (2023) Eski Türkçede Avcılık Terimleri (Doktora Tezi), İbrahim Soysal (2021) Mersin Halk Kültüründe Av ve Avcılık (Yüksek Lisans Tezi), Ahmet Karasu (2017) Ortaçağ'da Türklerde Yırtıcı Kuşlarla Avcılık (Yüksek Lisans Tezi), Erhan Özbay (2007) Elazığ Yöresi Avcılık Terimleri Sözlüğü (Yüksek Lisans Tezi).

Kitabın giriş bölümü (s. 1-8); *Konu ve Amaç, Yöntem, Veritabanı, Eski Türkçede Avcılık Terimleriyle Yapılmış Çalışmalar* olmak üzere dört başlıktan oluşmaktadır.

“Konu ve Amaç” bölümünde (s. 1) çalışmanın konusu, geçim kaynağı olan avcılığın aynı zamanda ticaret, inanç ve savaş unsuru özellikleri de gösteren Eski Türk avcılık faaliyetlerinin dil merkezli incelemesini oluşturmaktadır. Bu inceleme avcılık ve avcılığın karşılıklı olarak etkileşimde bulunduğu sosyal, iktisadî hayat alanlarıyla sınırlandırılmıştır. Çalışmanın amacı Eski Türk dönemi metinlerinden hareketle, Türk avcılığının terimleri belirlenip tasvir etmek ve av terimleri, avlanan hayvanlar, avcılıkta kullanılan aletler, avcılıktan elde edilen ürünler, avcılığın yapılış amaçlarının belirlenmesi hedeflenmiştir. Tespit edilen terimler; eylem, özne, yer, amaç, nesne, araç dizisi içinde ele alınmıştır.

“Yöntem” bölümünde (s. 2) konu ile ilgili metinlerden avcılık terimleri belirlenip bu terimlerin anlamları, etimolojik incelemesi, semantik özellikleri ve kelimelerin zaman içinde gösterdikleri ses, yapı değişimleri ortaya koyulmuştur. Kitapta terimler sadece dil özellikleri bakımından değil, avcılığın sosyo-kültürel yönü hakkında da değerlendirmeler yapılmıştır. Değerlendirme sırasında; Türkler ile ilgili bilgiler içeren yerli yabancı kaynaklar, sözlü unsurlar, arkeolojik bulgular ve petrogliflerden yararlanıldığı belirtilmiştir.

“Veritabanı” bölümünde (s. 3) yararlanılan kaynaklar; *Runik Harfli Kağanlık ve Beylik Yazıtları, Moğolistan Bölgesi Eski Türk Yazıtları, Yenisey Bölgesi Eski Türk Yazıtları, Dağlık Altay Bölgesi Eski Türk Yazıtları, Eski Uygur Dönemi Eserleri, Karahanlı Dönemi Eski Türkçe Eserler* başlıkları altında açıklanmıştır.

“Eski Türkçede Avcılık Terimleriyle Yapılmış Çalışmalar” (s. 8) konu başlığında; G. Clauson (1968) “Some Old Turkish Words Connected with Hunting”, P. Zieme (2016) “Some Data on Old Uigur Traps”, S. Şen (2007) “Orhon, Uygur, Karahanlı Metinlerindeki Meslekler Bağlamında Eski Türk Kültürü”, E.G. Naskali ve H. Altun (2008) “Av ve Avcılık”, F. Bayat (2009) “Sosyo-Ekonomik Bağlı Avdan Bozkır Eğlence Avlarına Geçiş”, R. Genç (2015) “Kaşgarlı Mahmut’a Göre XI. Yüzyılda Türk Dünyası” eserlerine yer verilmiştir.

“Eski Türklerde Avcılık” (s. 13-36) adlı bölüm, çalışmanın birinci bölümünü oluşturmaktadır. Bu başlık kendi içinde “Bir Faaliyet Alanı Olarak Av ve Avın Eski Türklerin Hayatındaki Yeri” ve “Tarihi Kaynaklara Göre Eski Türk Avcılığı” olmak üzere iki alt başlığa ayrılmaktadır. “Tarihi Kaynaklara Göre Eski Türk Avcılığı” bölümü dört alt başlıkta incelenmiştir. Bunlar; “Çin Kaynaklarına Göre Eski Türklerde Avcılık, Bizans ve Geç Batı Kaynaklarına Göre Eski Türklerde Avcılık, Türkçe Kaynaklara Göre Eski Türklerde Avcılık, Arap-Fars Kaynaklarına Göre Eski Türklerde Avcılık” konu başlıklarıdır.

“Bir Faaliyet Alanı Olarak Av ve Avın Eski Türklerin Hayatındaki Yeri” (s. 13) başlığı altında av kavramının sözlük anlamıyla birlikte, *av* sözcüğünün Eski

Türkçede vahşi hayvanın avlanması anlamında kullanıldığı belirtilmiştir. Bununla birlikte Eski Türklerde avcılık faaliyetlerinin gerçekleştirilme amaçlarına göre besin, ticaret metası, inanç-ritüel, erginlenme töreni, prestij elde etme, aktif avcılık biçimleri, pasif avcılık biçimleri, bireysel avcılık, toplu avcılık (soylu avı) olarak sınıflandırılmıştır.

“**Tarihi Kaynaklara Göre Eski Türk Avcılığı**” (s. 19) başlığı altında, Eski Türklerin avcılık faaliyetleriyle ilgili yazılı metinlerin yanında, yabancı kaynaklardan da bilgi edinilebileceği belirtilmiştir. Çin kaynakları, Bizans ve geç batı kaynakları, Türkçe kaynaklar ve Arap-Fars kaynaklarına göre Eski Türklerde gerçekleştirilen avcılık ve avcılığın sebepleri açıklanmıştır.

“**Eski Türkçede Avcılık Terimleri**” (s. 37-335) adlı ikinci bölümde avcılık ile ilgili terimler, sekiz alt başlıkta toplanmıştır. Bunlar; “Avla İlgili Genel Adlar”, “Avla İlgili Genel Eylemler”, “Avcı Anlamındaki Terimler”, “Aktif Av Aletleri”, “Pasif Avcılık Alet-Yöntem ve Ürünleri”, “Av Yerleri”, “Avda Yardımcı Hayvanlar”, “Avı Yapılan Hayvanlar” başlıklarıdır. **Avla İlgili Genel Adlar** (s. 37) adlı bölümde ab/av/aw, aḡ/eḡ, quş; **Avla İlgili Genel Eylemler** (s. 62) başlığı altında abla-/avla-/awla, aḡdı-, aḡla-/eḡle-, eḡer-/eter-, ilin-/ılın-, keyikle-, qow-/quw-, kuşla-/quşla-, meḡle-, ölü-, saçın-, tut-/tud-, tuzakla-; **Avcı Anlamındaki Terimler** (s. 103) bölümünde abçı/avçı/awçı, aḡçı, balıkçı/balıqçı, çıvgaçı, eḡçi/aḡçı, eḡerçi/iderçi/eterçi/iterçi/üterçi, izci, keyikçi, kişçi, kuşçı/quşçı, meḡçi/ maḡçı, toḡuzçı, torçı, tuzakçı/tuzaqçı; **Aktif Av Aletleri** (s. 137) adlı bölümde ok/oq/oḡ, tüwek, üçleç, ya/yay; **Pasif Avcılık Alet, Yöntem ve Ürünleri** (s. 146) bölümünde av/aḡ, çanka, ırḡaḡ, izdeḡ, kapḡan, körp, meḡ, saçratḡu, sürgü, tor, tuzak/tuzaq, yapḡak, yipek; **Av Yerleri** (s. 186) başlığı altında awlak, kuşlaḡ, saḡır, simek; **Avda Yardımcı Hayvanlar** (s. 196) adlı bölümde at, barak, esri, it/it, kırguy, quş, küzen, laçın, suḡkur, tayḡan, toḡan; **Avı Yapılan Hayvanlar** (s. 233) bölümünde de adıḡ, amḡa/imga, as, az, balık/balıq, bars, böri, bugu, elik, ıwıq/ıwık, irbis/irbiç, kaz/qaz, kekük, kèyik/gèyik, kiş, korday/qorday, kökmek, kulan/qulan, kuş/quş, muyḡaq, sıḡun/sıḡun, tabıḡsan/tavıḡsan/tawıḡsan, taḡı, teke, tilkü, tiyiḡ, toḡlıç, toḡuz, toy, turna, yuḡaq, yüḡdik sözcükleri ele alınmıştır. Başlıkların içinde yer alan avcılık terimleri, Türk dilinin tarihi dönemlerine dayandırılarak etimoloji çalışması yapılmıştır.

Sonuç bölümünde (s. 337-344) Orhon, Eski Uygur ve Karahanlı döneminden kalan yazılı kaynakların tarandığı ve bu kaynaklardan elde edilen avcılık terimlerinin etimolojisi hakkında detaylı bilgiler verildiği görülmektedir. Sonucun ardından terimlerin dizinini içeren **Eski Türkçe Avcılık Terimleri Dizini** (s. 345) bölümü ve **Kaynakça** yer almaktadır.

Eski Türkçede Avcılık Terimleri eserinde Orhon, Eski Uygur ve Karahanlı döneminin yazılı kaynakları taranarak oldukça geniş bir tarama çalışması yapılmıştır. Bu eserlerden ortaya çıkarılan sözcükler, sekiz grupta sınıflandırılarak bir düzen oluşturulmuştur. Her grupta yer alan sözcükler kendi içinde; İlk Türkçe, Ana Türkçe, Ana Bulgarca, Eski Doḡu Türkçesi, Eski Batı Türkçesi ve Etimolojisi konu başlıkları altında incelenmiştir. Böylece avcılık ile ilgili terimlerin geçmişten günümüze deḡişimi ve gelişimi açıkça gösterilmiştir. Bu sınıflandırma, kelimenin etimolojisi hakkında okuyucuya geniş çerçeveden bakmayı sağlamaktadır. Eski Türkçede avcılık

terimleri ile ilgili önemli bir kaynak olan bu eseri, Türk dili literatürüne kazandırdığı için kitabın yazarına teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Kaynaklar

- Bayat, F. (2009). Sosyo-Ekonomik Bağlımlı Avdan Bozkır Eğlence Avlarına Geçiş. *Acta Turcica*, 1, 1-11.
- Clauson, G. (1968). Some Old Turkish Words Connected with Hunting. *Asiatische Forschungen*, 26, 9-17.
- Genç, R. (2015). *Kaşgarlı Mahmut'a Göre XI. Yüzyılda Türk Dünyası*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Karasu, A. (2017). *Ortaçağ'da Türklerde Yırtıcı Kuşlarla Avcılık* (Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.
- Kumdakçı, E. (2023). Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'ne Göre İstanbul'da Avcılık. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 23(2), 427-467.
- Naskali, E. G., Altun, H. (2008). *Av ve Avcılık*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Özbay, E. (2007). *Elazığ Yöresi Avcılık Terimleri Sözlüğü* (Yüksek Lisans Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Soba, R. (2023). Dede Korkut Hikâyeleri'nde Avcılık ile ilgili Kelimelerin Tasnifi. *Babür Bilimsel Araştırmalar Bürosu Ulusal Hakemli Dergisi*, 2(2), 123-139.
- Soysal, İ. (2021). *Mersin Halk Kültüründe Av ve Avcılık* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi.
- Şen, S. (2007). *Orhon, Uygur, Karahanlı Metinlerindeki Meslekler Bağlamında Eski Türk Kültürü* (Doktora Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Tuncel, R. (2023). Eski Türk Avcılığının İnançsal ve Ritüelistik Boyutları. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 11, 1122-1136.
- Tuncel, R. (2023). *Eski Türkçede Avcılık Terimleri* (Yayımlanmış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Tuncel, R. (2023). *Eski Türkçede Avcılık Terimleri*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Türk, G. (2024). *Geçmişten Günümüze Av ve Avcılık* (Doktora Tezi). Aydın: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- User, H. Ş. (2007). Runik Harfli Türk Yazıtlarında Av. *Dil Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 49-59.
- Yarç, G. (2009). Osmanlıda Avcılık Yasaları. *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, 1(1), 123-152.
- Zieme, P. (2016). Some Data on Old Uigur Traps. *Studia Linguistica Universitatis Jagellonicae Cracoviensis*, 133, 309-318.